

הישיבה השלוש מאות שלושים ותשע (שלט)

ביום ג' בניסן התשע"ה (23 במארס 2015) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, אילן אלדר, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), אברהם טל, דוד טלשיר, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, שלמה נאה, יוסף עופר, אמציה פורת, משה פלורנטיין, שמא יהודה פרידמן, אורה שורצולד, שמעון שרביט;
 החברות-היועצות מלכה זמלי, עפרה תירוש-בקר;
 מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה, סמנכ"לית האקדמיה דורית לרר;
 מנהל המיזם להקמת מנווה האקדמיה ישי עמרמי;
 עובדי האקדמיה: המזכירה המדעית רונית גדיש, מרכזת מפעל המילון איילת הראל, מרכז מדור הספרות החדשה דורון רובינשטיין, עובדי המזכירות המדעית ברק דן וטובה שטראוס שרברין.

סדר היום: א. דין וחשבון על התקדמות המיזם "מְנוּה האקדמיה"
 ב. דין וחשבון על מפעל המילון ההיסטורי
 ג. הצגת אתר "מאגרים" החדש
 ד. יום העברית

א. דין וחשבון על התקדמות המיזם "מְנוּה האקדמיה"

מ' בר-אשר: חברי האקדמיה, אני מתכבד לפתוח את הישיבה בדיווח קצר על המיזם הקרוי מנווה האקדמיה. את דבריי תשלים מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה. ראשית אזכיר את מי שמקדישים למלאכת התכנון מאמצים ושעות לאין מספר – טלי בן יהודה וישי עמרמי. אליהם צירפנו לאחרונה את אבנר שלו, יושב ראש "יד ושם", שקיבל עליו להיות יושב ראש המועצה הציבורית לקידום המיזם, וכבר עזר לנו בפעולות מפעולות שונות. ככל הנראה הצלחנו לקבל מראש העיר ירושלים החלטה על הקצאת מגרש בקריית הלאום. זה רק השלב הראשון. אל החלטה צריכים להתווסף מסמך מטעם הרשות למרקעי ישראל והחלטה של הממשלה. אם מאמצינו יישאו פרי, אנחנו מקווים שגם היקף העבודה במילון ההיסטורי יגדל. כבר ביקשנו מהממשלה תוספת של שני מיליון שקלים לשנה למשך חמש שנים למפעל המילון ההיסטורי. הבטחה יש, ואם היא תמומש, תהיה זו תוספת משמעותית למילון.

ט' בן-יהודה: גם אני רוצה להתחיל בדברי תודה: תודה לישי עמרמי ולדורית לרר. שעות רבות מדי יום אנחנו עושים יחדיו בעבודה מאומצת על המיזם החשוב והמורכב

הזה. בסוף 2014 מלאו שנתיים ימים לעבודת התכנון – למן החלטת הממשלה בשלהי 2012 – ועל כך אני רוצה לספר לכם.

זכור בתחילה הועמדו לרשותנו למשך שנתיים מיליון ומאתיים אלף שקלים – חלקם מהמדינה וחלקם מעיריית ירושלים ומההסתדרות הציונית העולמית. את התקציב הזה מימשנו, כמפורט ברוח שלפניכם. כספי המיזם מתנהלים בחשבון נפרד מכספי האקדמיה. אין שום ערבוב. על פי החלטת הממשלה לשם קידום המיזם מתכנסת לפחות פעם בשנה ועדת היגוי בין-משרדית, שהיום שותפים בה שבעה משרדי ממשלה. כל המסמכים וכל הדוחות מובאים עוד לפני המליאה לשני גופים – קודם כולל למנהלת האקדמיה ואחר כך לוועדת ההיגוי הבין-משרדית.

עד כה התרכזו מאמצינו השנה בשלושה דברים:

(א) בחירת המגרש בקריית הלאום – ונראה שהעניינים הולכים ונוטים לטובתנו. החלטת ממשלה על המגרש היא בבחינת נקודת אל-חזור מהמיזם הזה.

(ב) תקציב נוסף: כיוון שידענו שאת התקציב הראשוני שניתן לנו נסיים בסוף 2014, וכיוון שבדצמבר 2014 הוקדמו לפתע הבחירות לכנסת בלמעלה משנתיים (הבחירות שהתקיימו בשבוע שעבר), פעלנו להשגת 300 אלף שקלים שיאפשרו לנו לפעול במחצית הראשונה של השנה עד לכינון ממשלה חדשה ועד למינוי שרים חדשים. תוכלו לראות בתוכנית העבודה שהגשנו ל-2015 הצעת תקציב לחצי שנה בלבד כיוון שבנסיבות האלה לא היה טעם לעשות יותר מזה.

(ג) תכנון המוזאון: אחד המרכיבים החשובים במיזם הוא הקמת מוזאון לעברית ומרכז למידה ותרבות סביבו. לשם כך חברו חברי אקדמיה ועובדיה לאנשי מקצוע מתחום המוזאונים והעיצוב, ויחד נחשוב מה התכנים שנרצה לתת למוזאון ולמערכת התומכת שמסביבו. עד כה פעלה בנמרצות ועדה שביקשה להגדיר במסמך יסוד את התפיסה שתעמוד בבסיס המוזאון ואת עקרונותיו, בלי להיכנס לפרטים. הוועדה עומדת לסיים את עבודתה, והמסמך יופץ ויהיה נקודת התייחסות להערות ולרעיונות חדשים. קודם לכן ערכנו סקר מוזאונים לשפות. התברר שיש בעולם כעשרים מוזאונים מסוגים שונים – מוזאונים לשפות בכלל, מוזאונים לשפות לאומיות, מוזאונים לשפות נכחדות ועוד; רובם ככולם הוקמו בעשר השנים האחרונות. עוד ביקשנו מחברה חיצונית שתערוך השוואה בינינו ובין חמש אקדמיות אחרות בעולם: צרפת, ספרד, פינלנד, דנמרק והונגריה. גם בתוצאות הבדיקה הזאת נוכל לעשות שימוש בעתיד.

ודבר אחרון: אחד הדברים החשובים שהבנו במהלך עבודתנו הוא שלפני שמיזם כל כך גדול וחשוב קורם עוד וגידיים, כדאי כבר להתחיל לפתח כאן באקדמיה מערכת מסודרת שתעבוד עם קהל מבקרים. אני מקווה שנצליח בכך.

מ' בר-אשר: אוסיף ואומר כי בניגוד למשל ליד יצחק בן-צבי או למוזאון ישראל המיזם הזה סבל סבל רב מן העובדה שהשרה הממונה על האקדמיה אינה משתפת עימה פעולה, וזאת בלשון המעטה. דיברתי על כך עם ראש הממשלה כשהזמין אותנו בסוף ינואר לישיבת הממשלה. אגב, זאת הפעם השלישית שהוא מזמין את אנשי האקדמיה לישיבת ממשלה. הוא הבטיח לי חד-משמעית שאם ישוּב וייבחר לראש הממשלה, יקבל המיזם דחיפה ממנו. מכיוון שאשרי אדם מפחד תמיד, הזמנתי לביקור באקדמיה את

חבר הכנסת יצחק הרצוג. הרצוג הוא גם ידיד אישי, גם ידיד של האקדמיה וגם אוהב הלשון העברית. אני מקווה שנוכל להסתייע בו. זאת ועוד, עד כה אף הצלחנו לגייס למיזם שני תורמים. אם הבטחותיהם תקימנה, זו תהיה נקודת זינוק ראשונה וחשובה. וכמובן יעמוד לנו הכסף שנקבל ממכירת בית האקדמיה.

ב. דין וחשבון על מפעל המילון ההיסטורי

ח' כהן: אני מבקש למסור למליאת האקדמיה דוח על הפעילות במפעל המילון ההיסטורי בשנה האחרונה, ואפתח בכמה עניינים אישיים:

מרכזת מפעל המילון ההיסטורי דורית לרר חדלה מלשמש בתפקידה זה עם מינויה לסגנית המנכ"לית, ואת מקומה ממלאת עתה איילת הראל. אני מבקש להודות לדורית על העבודה המסורה והמצינית. כל שם תואר מפליג נוסף אינו מיותר בהקשר זה. כמובן נאחל הצלחה רבה לאיילת, שמצויה היטב בתפקיד הזה ועושה בו – אם לנקוט לשון זכר – כזקן ורגיל.

מפעל המילון ההיסטורי קלט במחצית הראשונה של השנה חמישה עובדים חדשים: עובדת אחת וארבעה עובדים: האחת במדור הספרות העתיקה, אחד במדור השירה והפיוט, אחד במדור הגאונים וספחיו ושניים במדור הספרות הרבנית של ימי הביניים. לפי שעה כולם עובדים ב-60% משרה, כלומר בסך הכול נוספו למפעל המילון שלוש משרות חדשות. לקליטה הזאת קדם ניסיון ראשון מסוגו של גיוס עובדים באמצעות מודעת דרושים. ההיענות לפנייה הייתה ערה – כשמונים פניות; עשרה מהפונים נקראו לכאן לריאיון, ומתוכם נתקבלו בסופו של דבר חמשת עובדי המחקר, שלושה מהם בעלי תואר דוקטור. לפיכך עובדים כיום במפעל המילון ההיסטורי 28 עובדי מחקר; 11 מהם במשרות מלאות. מדובר בסך הכול ב-21 משרות ושליש.

חידוש גדול שידע מפעל המילון הוא הצגתו חניס לכל דורש ברשות הרבים, כלומר במרשתת. מאמץ רב – בזמן ובמחשבה – השקיעו בכך עובדי מדור המחשוב בשיתוף דורית לרר ועובדים אחרים מן המילון ההיסטורי. בתמורה זכינו לקבל מענק של 438 אלף שקלים מאגף מורשת במשרד ראש הממשלה בראשות ראובן פינסקי, וכאמור כיום יכול כל החפץ בכך ליהנות חניס מפירות עמלנו. קיווינו שפתיחת האתר לציבור תהיה באירוע רשמי במעמד ראש הממשלה; אף תאריך נקבע לה – 30 בדצמבר – אבל בסופו של דבר נתבטל האירוע בגלל הקמת הבחירות לכנסת והקדמת הבחירות המקדימות בליכוד בהתאם.

במדור הספרות העתיקה בראשותו של בנימין אליצור אפשר לכוך על המוגמר ולומר שהסתיים הטיפול בספרות התלמוד והמדרש. במהלך השנה החולפת עוד הותקנו ונרשמו ערכיהם של כמה חיבורים קטנים, ובהם ספרי זוטא דברים, הנוסח הקצר של סכוליון למגילת תענית וכמה קטעי גניזה לירושלמי ממסכת מועד קטן. עיקר הפעילות במדור הזה הוא בתחום מגילות מדבר יהודה. כאן אנו זוכים לשיתוף פעולה פורה מאת חברנו אלישע קימרון. העבודה הקשורה בכרך השלישי למהדורתו למגילות קומראן – הכרך על המגילות הקטנות – הסתיימה בשנת תשע"ד. לעובדי האקדמיה, ובהם אלכסיי

יודיצקי שיקבל היום לאחר הישיבה את פרס רמון לעובד מחקר מצטיין, תרומה לשיפור הפיענוח של המגילות ולהצעת קריאות חדשות. עם סיום עבודה זו חזר המדור לקרוא את המגילות הארוכות מן הכרך הראשון. בינתיים הסתיימה קריאת מגילת פשר חבקוק ומגילת מלחמת בני אור בכני חושך, והחלה הגהת מגילת ברית דמשק. מלאכת העדכון של מגילה זו רבה יותר בשל קטעים חדשים ממערה 4 שלא היו ידועים עת הותקנה אצלנו המגילה לראשונה, לפני עשרות שנים. הכול נעשה בתיאום מלא עם קימרון. במדור הזה נקלטה אסתר הבר, והיא החלה את הגהת המגילות ש עוד לא הוגהו על פי התצלומים החדשים שעלו לאחרונה באתר רשות העתיקות. כן הגיעה לסיומה במדור הזה עבודה רבת שנים על המילים היווניות והלטיניות שבמאגר המילון. פרי עבודה זו עתיד לראות אור בדמות גלוסר פנימי של המילים האלה שהכינה נורית שובל-דוראי.

מדור שירת ימי הביניים, שקלט אף הוא עובד חדש, עסק בשנה האחרונה בהשלמת רישום ערכים ליצירות שהותקנו קודם לכן, ובעיקר לשל ר' יצחק אבן גיאת. עיקר עבודת המדור התרכזה בהתקנת שירי החול של משה אבן עזרא. "ספר הענק" שלו, הכולל כ-600 שירים קצרים, הותקן כולו, והוא מצוי כעת בהתקנה שנייה. כן מותקנים השירים החד-חרוזיים של הדייוואן, הארוכים יותר. עד כה הותקנו 180 שירים התקנה ראשונה. בשנה הבאה תימשך העבודה על שירי משה אבן עזרא, ועם סיומה בכוונתנו לעבור ליצירתו הענפה של ר' יהודה הלוי. כאן אציין בתודה עמוקה את עזרתו הברוכה של חברנו יוסף יהלום, שהעמיד לרשותנו את הדייוואן שהתקין לשירתו של ר' יהודה הלוי. מדור ספרות הגאונים אינו עוד מדור הגאונים לבדו, כי אם מדור ספרות הגאונים והקראים והספרות הבלשנית העברית של ימי הביניים. בשנת 2014 טופלו בו כמה מאות יצירות קטנות של ספרות הגאונים. מכלל היצירות הגדולות שהמדור עסק בהן אציין את שילובו במאגר של "ספר הפתרון", את הכנסת הניקוד הבבלי מכתב יד ששון 263 של ספר "הלכות פסוקות" המורחב (סימני הניקוד הבבלי מומרים אצלנו בסימנים טברניים). ועתה מגיה ראש המדור יחיאל קארה את ספר "הלכות גדולות" מתוך כוונה להטיל אחר כך על אחד מעובדי המדור את משימת כתיבת ערכיו. על הפרק גם עומדת השאלה הטכנית כיצד לשלב במאגר את סימני הניקוד שבכתב היד, שחלקם בבליים וחלקם טברניים – לעיתים באותה המילה עצמה. בספרות הבלשנות מעובדת למאגר "מחברת מנחם" ולאחריה יעובדו "תשובות על מנחם". העובד החדש שנקלט במדור הזה הוא אריה אולמן.

מדור הספרות הרבנית של ימי הביניים, שבראשו עומד אריאל שוה, עוסק בחיבורים האלה: פירוש רש"י לתורה, משנה תורה לרמב"ם, מחזור ויטרי ופירוש רמב"ם לתורה. פירוש רש"י לתורה כבר נקרא ברובו שלוש קריאות, כמקובל במפעל המילון ההיסטורי. הטיפול בפרשות הבודדות שנותרו צפוי להסתיים במחצית הראשונה של שנת 2015. בד בבד המדור פונה להתחיל ברישום הערכים לחומשים שהתקנתם נסתיימה. מספרי משנה תורה לרמב"ם נקרא בשנה החולפת ספר עבודה קריאה ראשונה, הספרים הפלאה וזמנים נקראו קריאה שנייה, והתקדמה קריאתו השלישית של ספר אהבה. עד סוף 2015 עתידות להסתיים הקריאה השלישית של ספר אהבה ושל ההקדמה, הקריאה השנייה של הספרים נשים, זרעים ועבודה והקריאה הראשונה של הספרים קרבנות וטהרה.

במדור הזה מועסקים שני עובדים במעמד של עובדי חוץ בהיקף כולל לא גדול של חצי משרה. אשר למחזור ויטרי, הושלמה כמתוכנן הקריאה הראשונה של חלקי החיבור המצויים בשלושת הכרכים של המהדורה החדשה של הרב אריה גולדשמידט. העבודה על החיבור הזה נפסקה לפי שעה. כאן המקום לשלוח ברכת רפואה שלמה לאלקיים וייסברג ולהודות לו על עבודתו המסורה בכלל במפעל המילון ועל עבודתו על מחזור ויטרי בפרט. על אפשרויות ההתקנה של פירוש רמב"ן לתורה הגיש אלנתן חן, עובד חדש שנקלט קצת לפני חמשת האחרונים, דוח מפורט לראש המדור, לעורך המילון ולנשיא האקדמיה. הדוח אושר, ולפי שעה הוחלט לא לעבד את החיבור כולו, שהוא רחב בהיקפו, כי אם את הפירוש לחומש בראשית ולחומש דברים. הקריאה הראשונה של חומש בראשית החלה, והיא עתידה להסתיים עד סוף 2015. למדור זה הצטרף גם יאיר האס, שהיה מעובדי מפעל "הכתר" באוניברסיטת בראילן. הוא חיבר דוח על אפשרויות ההתקנה של פירוש אברהם אבן עזרא, אבל העבודה על חיבור זה לא תחל לפני סיום עיבוד פירוש רש"י לתורה.

במדור הספרות העברית החדשה שאת עבודתו מרכז דורון רובינשטיין הושלם בשנת 2014 עיבודם המילוני של שלושה חיבורים מאת יוסף חיים ברנר. עוד שני חיבורים שלו עומדים על סף השלמת עיבודם, ובכך יבוא לסיומו מעשה עיבוד חיבוריו של ברנר. עוד יעובדו ארבעה חיבורים שנדפסו בחוברת הראשונה של הירחון הספרותי שערך ברנר "האדמה" ומשערים שהוא תרגם לעברית. כן נמשך רישום הערכים לחיבורים מתקופת ההשכלה והתחייה. לא אזכיר את כולם ואציין רק את "מורה נבוכי הזמן" לנחמן קרוכמל, "תולדות הארץ" ליוסף שיינהאק, "שומר הבריאות" לישראל פרנקל ומבחר מחיבוריהם של אברהם דב גוטלובר, פרץ סמולנסקי, מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, ראובן בריינין ואחרים.

לכוסף אזכיר את כתיבת גוף המילון. על כתיבת הערכים מופקד אדם אחד – גבריאל בירנבאום. עד כה נכתבו 500 ערכים; כ-60 בשנה האחרונה. עבודה זו נעשית בעצה אחת עם עורך המילון ועם המשנה לעורך שמואל פסברג.

י' עופר: גם אם בוטל האירוע הרשמי במעמד ראש הממשלה, צריך להודיע לציבור שאתר מאגרי המילון ההיסטורי נפתח חנם.

ח' כהן: אתר המאגרים הוא חלק מאתר האקדמיה, והפונים אל אתר האקדמיה, מקבלים על כך הודעה.

ט' בן-יהודה: התלבטנו אם לחדש את בקשתנו לטקס במעמד ראש הממשלה. החשיבות בעיקר בסוגיית תקציב האקדמיה. החשש שלנו הוא מאלפי כניסות של גולשים בפרק זמן קצר בעקבות החשיפה שנזכה לה. איננו בטוחים שהמערכת תעמוד בעומס, ואפשר שהיא תקרוס.

א' אלדר: מדוע פירוש רש"י לתורה נחשב לספרות רבנית בעוד כתבי מנחם ותלמידיו לספרות ימי הביניים?

ח' כהן: כתבי מנחם ותלמידיו אינם בבחינת ספרות ימי הביניים אלא ספרות בלשנית.

א' אלדר: אז למה פירוש רש"י לתורה איננו בבחינת ספרות פרשנית?

ח' כהן: בספרות הרבנית נכללת הספרות הפרשנית. הכינוי ספרות רבנית אינו מעיד על מהות החיבורים.

א' אלדר: ומדוע ברדיצ'בסקי שייך לספרות ההשכלה?

ח' כהן: מדור הספרות החדשה עוסק גם בספרות ההשכלה וגם בספרות התחייה, ואליה משתייכים חיבורי ברדיצ'בסקי.

ע' אורנן: בספרות החדשה כדאי לדעתי להפריד בין סופרים שכתבו עברית אבל לא דיברו עברית לסופרים שכאו אחריהם וכבר דיברו עברית. בדיקותי העלו שאצל הסופרים שגם דיברו עברית יש יותר חידושי מילים.

ח' כהן: אני רואה את דבריך. ייתכן באמת שיש מקום להפריד בתוך מדור הספרות החדשה בין שתי הקבוצות, אבל אני חושב שנדרש כאן מחקר מעמיק. בינתיים מעטים הסופרים דוגמת ברנר שיצירותיהם עובדו או מעובדות ודיברו עברית.

י' בן-טולילה: בעבר פרסמה האקדמיה שני כרכים של ספר המקורות לספרות הרבנית מצפון אפריקה. האם החיבורים האלה יעובדו?

מ' בר-אשר: המילון אינו עוסק בגאוגרפיה אלא בכרונולוגיה. מרבית החיבורים האלה חוברו לאחר שנת קנ"א (1391 למניינם), וטרם הגענו לתקופה זו. הם יעובדו כשיגיע זמנם; הוא הדין לספרות איטליה. עם זאת לא נוכל לעכר את כל החיבורים, ונצטרך לברור מהם – לפי מעמדם ותפוצתם.

ג. הצגת אתר "מאגרים" החדש

מ' בר-אשר: מרכזת מפעל המילון ההיסטורי החדשה איילת הראל תציג כעת את אתר מאגרים החדש.

הערת העורך: איילת הראל הציגה לחברי האקדמיה את האתר החדש ואת אפשרויות החיפוש והסינון החדשות שפותחו בו.

מ' פלורנטיין: האם לא כדאי להציג באתר גם את ערכי המילון שכבר כתב גבריאל בירנבאום?

מ' בר-אשר: בהחלט אפשר לשקול זאת. ייתכן שבשלב הראשון כדאי שהערכים יעמדו לעיונם של עובדי האקדמיה וחבריה בלבד.

ד. יום העברית

מ' בר־אשר: לסיום תביא המזכירה המדעית לידיעתכם את פעולות האקדמיה לרגל יום העברית, שהיה השנה בכ"א בטבת (12 בינואר).

ר' גדיש: השנה הרחבנו וגיוונו את פעילותנו במטרה להגיע לקהל רחב ככל האפשר. לשם כך פעלנו בכמה דרכים:

(א) לקראת יום העברית הוזמן הציבור לכתוב לנו על המילה העברית האהובה עליו – תהא זו מילה מרגשת, מילה מצחיקה, מילה שמזכירה משהו או מישהו אהוב או כל דבר אחר. ובאמת קיבלנו הרבה מילים וסיפורים בצידין. כמה מהמילים וסיפוריהן פרסמנו באתר האקדמיה. גם ילדי ישראל השתתפו בכך: בשיתוף עמותת סנונית וממשל זמין לילדים שלחו מאות ילדים לאתר "על הגובה" את סיפוריהן של המילים העבריות האהובות עליהם ובחרו את המילה האהובה ביותר.

(ב) בשיתוף משרד החינוך שודר ביום העברית לכתי הספר העל־יסודיים שיעור מקוון שכותרתו "איך מחדשים מילים (ואולי גם למה)". את השיעור העברתי אני בהנחיית המפקח המרכז על הוראת העברית תומר בוזמן.

(ג) גם רשות השידור התגייסה למשימה – בפינות ומשדרים מיוחדים בענייני לשון: ברשת ב' שודרה מדי שעה פינתה של האקדמיה "מילה עתיקה במציאות חדשה"; כל שידורי רשת ג' היו בסימן הלשון העברית; ומשדרים מיוחדים היו ברשת ב' וברשת מורשת.

(ד) ולבסוף עמותת ויקימדיה בישראל ומערך ההשתלמויות של האקדמיה פתחו קורס בהנחייתי להכשרת מתנדבים לכתיבת ערכים מילוניים במסגרת ויקימילון ליצירת מילון חופשי ושיתופי.

מ' בר־אשר: תודה רבה. אתם מוזמנים להישאר להענקת פרס רמון.